

Sivhauk *Circus aeruginosus* - en rovfugl som ekspanderer i Østfold

LENNART FLØSETH

Fløseth, L. 2000. Sivhauk *Circus aeruginosus* – en rovfugl som ekspanderer i Østfold. *Natur i Østfold* 19(2): 127-136.

Inntil 1950 var det kun gjort 2 observasjoner av sivhauk i Østfold. Fra midten av 1970-tallet har antallet observasjoner økt jevnt. I perioden 1994-1998 er arten registrert mer enn 25 ganger årlig. Første sikre hekking av arten fant sted i 1990 på Øra, Fredrikstad. Sivhauk er nå trolig en fast, fåtallig hekkefugl i Østfold. Artens fremgang skyldes trolig eutrofiering og minsket husdyrbeite i våtmarkene slik at artens idelle hekkebiotoper, takrørskogene har blitt markant større.

Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss

Innledning

I denne artikkelen presenteres sivhaukens ekspansjon og bestandsstatus i Norge og i Østfold, fra begynnelsen av 1970-åra og fram til og med 2000. Jeg har tatt utgangspunkt i samtlige rapporterte observasjoner av arten i Østfold som er publisert av Den lokale rapport- og sjeldenhetskomité i Østfold (LRSK-Ø) i Østfold-Ornitologen og i *Natur i Østfold* (Eilertsen 1982, Frostad 1998, Frostad & Viker 1999, Frølandshagen 1996, 1997, Johansen & Viker 1999, Ludvigsen & Viker 1986, Rosnes 1976, Viker 1983, 1984, 1987, 1988, 1989, 1991a, b, 1992a, b, 1994, 1995). For uinnvidde lesere, er LRSK-Ø en komité under Norsk Ornitologisk Forening, avd. Østfold. Eventuelle observasjoner som har stått på trykk i andre rapporter, f.eks. i rapportserien *Østfold-Natur*, har ikke kommet med her såfremt disse ikke har vært innrapportert til LRSK-Ø. Fra og med 1999 så er det først og fremst hekkefunn av arten og indisier på dette som skal rapporteres til LRSK-Ø. Foruten dette kildematerialet, presenteres egne funn og observasjoner av arten i Vansjø, og jeg beskriver mer inngående et par hekkefunn i Vansjø.

De såkalte kjerrhaukene, sivhauk, myrhauk, steppehauk og enghauk, er en gruppe rovfugler med en del felles trekk. De er slanke i

kroppformen, har lange fjærløse ben og hekker alle på bakken i slettelandskaper med et rikt innhold av våtmarksmiljøer med større eller mindre områder med rør/siv- og/eller buskvegetasjon

Deres norske navn gir til en viss grad en pekepinn om hvilke biotoper de vanligvis påtreffes i, såvel jaktende som hekkende. Myrhauken hekker i Norge overveiende i fjellet mens enghauk og steppehauk ennå ikke er funnet hekkende i Norge, men noen få observasjoner blir gjort årlig her til lands i trekkidene.

Sivhauken er den klart største av kjerrhaukene. Den er ca. 48-55 cm lang, og har et vingespenn på 110-125 cm og ei kroppsvekt på 480-613 g for hanner og 620-740 g for hunner (Jonsson 1994, Haftorn 1971).

Bestandsutvikling utenfor Norge

Sivhauken er en av mange arter som har hatt en klar bestandsøkning i V- og N-Europa fra begynnelsen av 1970-åra, etter å ha vært nesten utryddet i en rekke europeiske land på begynnelsen av 1900-tallet, blant annet i Storbritannia (Gensbøl 1986). Veksten har i særlig grad kommet i N-Europa, og bare i

Danmark har man hatt en betydelig økning i hekkebestanden fra ca. 80 par i 1970 til 650 par i 1998 (Grell 1998). I). Sverige minst 1400 par i 1995 (Svensson et. al. 1999). Gensbøl (1986) forklarer mye av fremgangen med at direkte forfølgelse gjennom jakt og reirplyndring og omfattende drenering av våtmark har avtatt i V- og N-Europa i denne perioden. Miljøgifter har riktignok bidratt negativt, men det på mer lokale bestander.

Bestandsutvikling i Norge

Parallelt med denne bestandsøkningen i blant annet Danmark og Sverige, ble det første hekkefunn av arten i Norge gjort på Lista i 1975. Her hekket det sivhauk også i 1976 og 1978 med god suksess (Viker 1992b, Olsen 1994). Det nevnes videre at arten kun er funnet hekkende på en annen lokalitet i Norge (Olsen 1994), og uten at noen av lokalitetene navngis, antar jeg at han sikter til hekkingen på Øra ved Fredrikstad i 1990, som altså blir det 4. hekkefunnet i Norge.

Før 1950 var sivhauk bare dokumentert to ganger i Norge. Begge er omtalt i Schaanning (1916) og Haftorn (1971). Om sivhauken sier førstnevnte: *Sivhøken er tilfældig paatruffet 2 ganger i Norge: første gang ved Kristiania i 1825 (efter Rasch); anden gang i 1839, da en hunn blev skutt ved Fredrikstad (efter Schübler)* (Schaanning 1916: 120). Han nevner at sivhauken var en årvisst hekkefugl ved flere svenske sjøer. På Scaannings tid forelå det derimot langt flere observasjoner og dokumenterte funn av steppehauk i Norge!

Haftorn (1971) nevner at iakttagelsene av arten har økt såpass siden 1950 at det er grunn til å tro at arten opptrer hyppigere enn før, og at den muligens kan påtreffes årlig i de sørlige landsdeler. Gensbøl (1986) plasserer arten som uregelmessig hekkefugl i Norge, uten videre anslag. Gjershaug m.fl. (1994) anslår den norske bestanden av hekkende sivhauk til 0-1 par.

Et år på slutten av 1990-årene hekket sannsynligvis et par ved Hellesjøvannet i Aurskog-Høland i Akershus (Per-Arne Johansen

pers. medd.), ca. 10 km i luftlinje fra Hæravassdraget i Trøgstad i Østfold.

Bestandsutvikling i Østfold

For en del ekspanderende fuglearter, er Østfold sjølve innfallsporten til landet (Fløseth 1988). Bortsett fra den ene fuglen som ble skutt ved Fredrikstad i 1839, er arten heller ikke nevnt i den kjente ornitologen Johan Andreas Thomes (1849-1912) notater fra Østfold i årene 1875 - 1910 (Cumming & Hardeng 1995).

Etter at arten tok seg voldsomt opp i Vest- og Nord-Europa utover i 1970- og 1980-åra, har antall observasjoner i Østfold ikke latt vente på seg. En gjennomgang av de innrapporterte funnene til LRSK-Ø viser flest observasjoner i april og mai, kanskje som et resultat av et forlenget vårtrekk, særlig blant yngre fugler. Derne foreligger det tallrike observasjoner av arten i august. Yngre fugler lar seg registrere på grunnlag av karakterer i fjærdrakta (Olsen 1994), men i Østfold dominerte observasjonene av hunnfargede og altså ubestemte aldersindivider fram til ca. 1985. Mens 1K fugler ikke er registrert i LRSK-rapportene som omhandler årene fra 1975 til og med 1987 (unntatt ett individ i 1983), utgjør disse i snitt 16 % av fuglene som ble observert fra 1988 til 1998 (ingen registrert i 96, høyest andel i 1994 med 41 %). Fra 1990 og fram til i dag, er det også innrapportert i økende grad flere observasjoner av voksne hanner og hunner. Om dette skyldes at ornitologene etterhvert har blitt sikrere og/eller nøyaktigere i sine iakttagelser og aldersbestemmelser av en fugl de har lært bedre og bedre å kjenne, eller om dette rett og slett skyldes en gryende hekkebestand i Norge, er noe usikkert. Det er trolig en kombinasjon av begge.

Den tidligste vårobservasjonen i LRSK-Ø-rapportene er av en 2K+ hann i Arekilen 03.04.1994, og den seneste høstobservasjonen er av en 1K fugl i Kurefjorden 11.10.1997.

I figur 1 presenteres antall observasjoner av sivhauk fra 1975 og fram til og med 1998 (siste år med ordinær innrapportering av arten). Jeg har sortert datagrunnlaget slik at antall

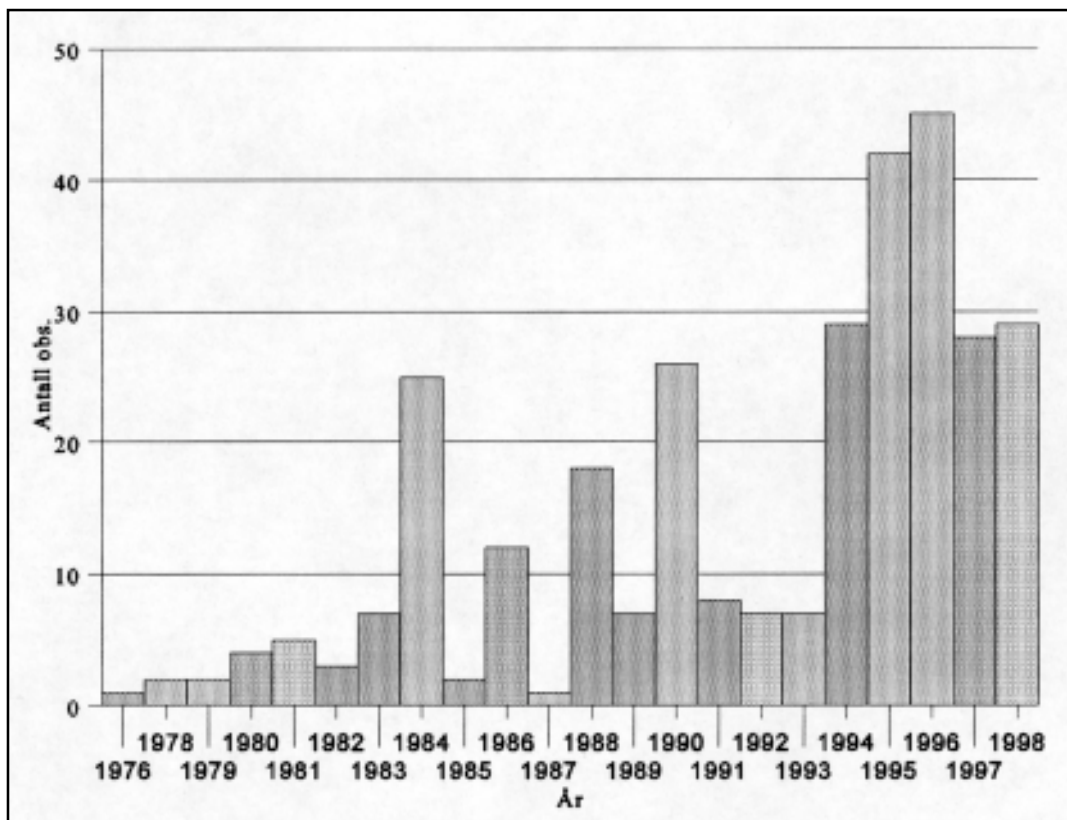

Fig. 1. Antall observasjoner av sivhauk i Østfold innrapportert til LRSK-Ø fra og med 1975 til og med 1998. I 1975 og i 1977 ble arten ikke registrert i fylket. Det foreligger dessuten én observasjon fra 1972 som ikke er tatt med i figuren.

observasjoner kun er et mål på hvor ofte arten er registrert, uavhengig av antall individer. Hver innrapporterte observasjon med dato har jeg notert som én observasjon, uavhengig av om observatøren/e så et eller flere individer på lokaliteten. I den grad et individ er observert over et lengre tidsrom, f.eks. 27.08.- 31.08., har jeg regnet dette som 5 observasjoner, mens der datoer mangler, f.eks. et individ sett i august, har jeg betraktet dette som en observasjon.

Utover i 1970-åra ble det opprettet et stort antall våtmarksreservater i Europa, blant annet i kjølvannet av Ramsar-konvensjonen (1974) om vern av våtmarker av internasjonal betydning.

Sivhaukpopulasjonen har trolig økt som følge av minsket etterstrebelse og ødelegging av våtmarksmiljøer, og arten kan ha blitt mer tillitsfull overfor mennesker. Gensbøl (1986) nevner blant annet at arten oftere enn før tar i bruk mindre biotoper tett opp til mennesker. Sistnevnte vil jeg påstå kan være et resultat av at de beste hekkeplassene allerede er opptatt, slik at mer marginale områder må tas i bruk, men dette kan også være et resultat av at den slipper forfølgelse i biotoper som fra naturens side ligger mer åpne og ubeskyttet.

Tidligere var ikke innsjøene våre så overgjødset av næringsstoffer fra husholdninger

og landbruk. Noen av de Ra-demte innsjøene i Østfold (f.eks. Vansjø, Vestvannet, Isesjø og Rokkevannet), samt Hæravassdraget, Gjølssjøen og Glomma er i dag eksempler på eutrofe (næringsrike) vassdrag, med sterk gjengroing med blant annet rør- og sivvegetasjon. Akkurat som knoppsvanen som har økt voldsomt i fylket siden 1960-åra, skal vi ikke se bort i fra at sivhauken også kan ha profitert på den økte eutrofieringen av vassdragene. En annen faktor som på mange måter kan øke sivhaukens muligheter for reirplasser, er mindre husdyrbeite i våtmarkene som følgelig gir kraftig vekst av takrør. Nå skal ikke jeg påstå hardnakket at disse to faktorene er avgjørende for sivhaukens ekspansjon i fylket, men det virker rimelig at økt eutrofiering og opphør av beite er to av mange faktorer som kan ha virket inn på bestandssituasjonen.

Egnede hekkelokaliteter

Her i Østfold finner man de mest aktuelle hekkebiotopene i tilknytning til takrørskoger, både i ferskvann og i brakkvann. De mest egnede områder i fylket er trolig Øra og Skårakilen i Fredrikstad, Vestre Vansjø i Rygge/Moss, Skinnerflo i Råde, Hæravassdraget i Trøgstad og Gjølssjøen i Marker. Her er det både rikelig med takrørskog og tilgang på føde. Foruten disse er både Arekilen på Hvaler, strekninger av Glomma, Østre Vansjø i Råde og Våler, Isesjøen i Sarpsborg, Rokkevannet og utløpet av Enningdalselva (begge i Halden), lokaliteter som kan tas i bruk som hekkelokaliteter, men fuglene må da trolig basere seg på fødesøk innenfor et langt større areal. Områdene er derfor trolig av mer marginal betydning for artens ekspansjon i Norge og i Østfold. De sju førstnevnte lokaliteter er i dag våtmarksreservater og vernet etter naturvernloven. Dette vil selvfølgelig kunne beskytte arten i en mulig etableringsfase i fylket.

En nærmere gjennomgang av hvor arten er observert i Østfold, gir oss en pekepinn på hvilke lokaliteter som er potensielle hekke- og jaktområder for arten. I figur 2 har jeg listet opp

de lokalitetene i Østfold hvor arten er rapportert fem eller flere ganger. Akerøya og Røsægmoa er dog kun trekklokaliteter. Flere av lokalitetene lider av underrapportering, dette gjelder i særlig grad Vansjø, hvor jeg vet at lokale fuglefolk har vært lite flinke til å melde i fra til LRSK-Ø. I Kurefjorden og på Øra foreligger det mange observasjoner, ikke bare på grunn av at områdene er gode jaktmarker og/eller hekkeområde for arten, men i like stor grad på grunn av at områdene er hyppig besøkt av ornitologer som flittig har rapportert inn sine funn til LRSK-Ø. Likevel, figur 2 gir på mange måter en oversikt over de potensielt beste sivhauklokalitetene i fylket, en slags «ti på topp» for hvor sivhauken hyppigst er å se.

Foruten disse ni områdene, er det innrapportert sivhaukobservasjoner fra følgende lokaliteter i fylket (antall observasjoner i parentes): Augberghølen (3), Eldøya (2), Fuglevikbukta, Kråkerøy (4), Brekkemoa, Rakkestad (2), Lysakermoa (3), Store Sletter (2), Kjennetjernet (3), Jeløy Radio (2), Smedbakken i Onsøy (2), Buskogen på Kråkerøy (1), Bøenseter (1), Stikletjern i Marker (1), Østby-Os i Rakkestad (1), Ørmen (1), Mønster (1), Storesand i Skiptvedt (1), N.Visterflo (1), Kykkelsrud (1), Moum i Borge (1), Torsnes (1), Berg i Råde (1) og Dal i Borge (1).

Det som forundrer meg litt er at det ikke foreligger en eneste observasjon fra Sarpsborg eller Halden i LRSK-Ø-rapportene t.o.m. 1998. Dette kan enten skyldes underrapportering fra fuglefolk i disse kommunene, eller at det rett er for marginale sivhauklokaliteter i disse kommunene. Jeg vil likevel hevde at f.eks. Isesjøen i Sarpsborg og Rokkevannet i Halden er vel så gode potensielle jakt- og/eller hekkelokaliteter som f.eks. Skårakilen og Hæravassdraget til tross for at det ikke foreligger noen innrapporterte funn av arten fra de to førstnevnte lokaliteter i de dataene jeg har hatt tilgang på.

Jeg vet f.eks. om en observasjon fra Horneskilen i Skjeberg fra 1980 årene, som jeg

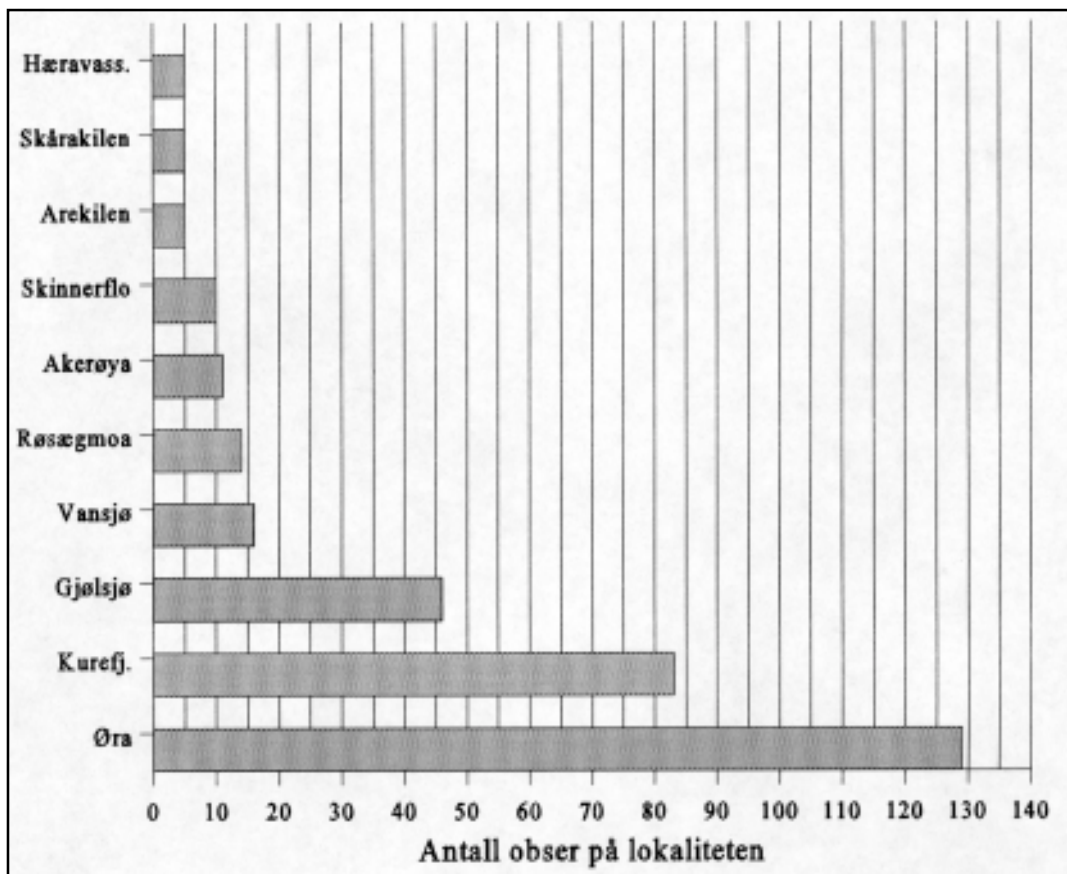

Fig. 2. Lokalteter i Østfold med fem eller flere observasjoner av sivhauk i perioden 1972 - 1998.

tilfeldigvis kom over i en hovedfagsoppgave fra Geografisk Institutt, Universitetet i Oslo, om sjørret-førende bekker i Skjeberg. Dette er bare ett eksempel på at mange observasjoner aldri har nådd fram til LRSK-Ø! NOF avd. Østfold ble stiftet i 1971 og LRSK-Ø ble opprettet i 1974. En del observasjoner fra foreningens tidligste år ble nok derfor aldri rapportert inn, og ligger trolig fortsatt godt bevart hjemme hos mange fuglefolk. I 2000 derimot kom det inn tre e-post-meldinger om observerte sivhauker i Sarpsborg og Halden kommune. En voksen hunn ble sett ved Vestvannet i Sarpsborg både 27.08. og 13.09.2000, og i Halden ble ett individ sett ved Nygård 04.09. samme år. I 2000 ble det også

rapportert inn flere 1K fugler i august og september fra flere steder i fylket, de fleste fra kystkommunene, men også fra Lysakermoa i Eidsberg og fra Hæravassdraget i Trøgstad.

Hekkefunn i Østfold t.o.m. 2000

Den første sikre konstanterte hekkingen fant sted på Øra i 1990. Ett par la 4 egg, og 3 unger kom på vingene. Paret fikk fram også tre unger på samme sted i 1991. I 1992 var hekkingen mislykket på samme lokalitet. Det ble da lagt 5 egg, men reiret ble trolig plyndret av en rev som ble observert på Øra denne sommeren (Per-Arne Johansen pers. medd.).

Men allerede i 1971 ble det sett voksne

individer på Øra i hekketiden, og disse hadde en adferd som sannsynliggjør i det minste hekkforsøk det året. En voksen hunn ble sett 23-, 29-, 30- og 31. mai over nordenden av Hestholmen, og landet gjentatte ganger på samme sted i tavrørskogen. I 1972 ble en hann sett over nordre del av Hestholmen 17.05., en hunn ble registrert på samme sted 21.05., og hannen ble igjen sett på samme sted 08.06. Begge landet gjentatte ganger i det samme område av tavrørskogen (Åge Sten Fredriksen og Per-Arne Johansen pers. medd.). Disse observasjonene er ikke tidligere offentliggjort i LRSK-rapporter. Hadde disse sterke indisiene på hekking vært fulgt opp dengang, skal man ikke se bort i fra at faktisk Øra hadde hatt det offisielle første hekkfunn av arten i Norge, og ikke Lista!

Utviklingen i Vansjø i 1990-åra

Det fjerde hekkfunnet er fra Vansjø, Rygge kommune, hvor ett par bygde reir ved en lokalitet

Figur 3. Sivhauk hann, Eldøya 25. april 1995.
Foto: Lennart Fløseth.

i 1995. Hannen ble observert av meg 01.05. (kl. 18.10-19.00) i det den landet gjentatte ganger på samme sted i tavrørskogen. To av gangene hadde den med seg reirmateriale i klørne. Et par dager senere så jeg hunnen i aktivitet, og i løpet av en drøy time så jeg den lande to ganger med reirmateriale. Den 04.05. ble ingen av haukene sett, men dagen derpå ble begge fuglene observert samtidig ved flere tilfeller i tidsrommet mellom kl. 09.00 og 13.00, hunnen var da for det meste nede på reiret, mens hannen kom til og fra. Haukene ble ikke sett på tre turer senere i mai og 15.06. Men det er forsåvidt naturlig at det er stille rundt reirplassen i en eventuell rugetid, som oppgis til å være 31-38 døgn per egg (Gensbøl 1986).

Hvorvidt hekkingen ble vellykket eller ikke, kan ikke verifiseres. Dersom hekkingen mislyktes, skal man ikke se bort i fra at det kalde været i mai kan ha vært en negativ faktor dette året. Rundt midten av mai kom det både snøfall og haglbyger, og det ble registrert flere frostnetter med temperaturer ned mot -2 grader C. Såvidt meg bekjent ble det ikke sett noen ungfugler i Vansjø denne sommeren, men de voksne fuglene, især hannen, ble sett jaktende en del ganger utover i mai og juni på andre plasser i Vansjø.

En 1K fugl ble observert ved flere tilfeller i Kurefjorden i august. Fikk parett likevel en unge på vingene i 1995? Flere observasjoner av 1K fugler og hunnfargede ind. i august i Kurefjorden både i 1996, 97 og 98 styrker min teori om at et par kan ha fått fram unger i Vansjø i løpet av disse årene, og at ungfuglene har funnet veien til nærmeste større våtmarksområde (Kurefjorden) i det de kan ha forlatt Vansjø i begynnelsen av august. Denne teorien styrkes blant annet av at 4 sivhauker (trolig ungfugler i følge med voksen fugl) ble sett langs sivgarden vest på Dillingøya i Moss i månedsskiftet juli-august i 1997. I 1998 ble et sivhaukpar sett i samme område ultimo april (pers. medd. Trond Skovdahl, de to sistnevnte funnene er ikke tidligere rapportert til LRSK-Ø!).

Nye hekkfunn i Fredrikstad

Det femte hekkfunnet er fra en lokalitet i

Fredrikstad i 1999 (ikke Øra). Paret fikk fram 3 unger ifølge en gårdbruker som fortalte dette til fuglekikker Per Tangen. Funnet er ikke innrapportert til LRSK-Ø.

Det sjette hekkefunnet er fra samme lokalitet i Fredrikstad i 2000. De voksne ble sett med reirmateriale allerede 15.04. Kun en unge ble sett i lufta om gangen, men det kan ha vært minst to unger som kom på vingene (Åge Sten Fredriksen pers. medd.).

Nytt hekkefunn i Vansjø - en adferdsskildring

Det sjuende hekkefunnet er fra en lokalitet i Vansjø, Råde kommune i 2000. Sivhaukhannen ble sett over reirlokaliteten allerede 09.04. Utover i mai ble både hunnen og hannen sett i Vansjø. Hunnen i reirområdet, mens hannen ble sett jaktende over store deler av Vansjø.

1. juni ble hannen observert kretsende over reirlokaliteten før han landet på reiret. Her oppholdt han seg ca. 30 sekunder før han dro ut på ny jakttur. Den 25. juni så jeg hunnen jakte langs sivgarden i reirområdet i tidsrommet kl. 11.15-11.30. Hun fløy rett mot meg der jeg satt skjult bak ei kortvokst, buskete furu, og landet ca. 15 meter i fra meg. Der spankulerte hun litt rundt på bakken ca. et minutt før hun fløy bort i retning av reiret. Før hun rakk å lande kom hannen tilsyne. Han hadde fisk i klørne og overleverte fangsten til hunnen som deretter gikk ned på reiret. Hannen tok deretter en kort runde over reirområdet, før han på ny la ut på tokt. Deretter skjedde det ingen ting før kl. 13.05 da hunnen på nytt fikk overbragt fangst fra hannen. Hannen ble deretter værende i området, og kl. 13.15 kretset paret side om side lavt over reviret et par minutter før hunnen gikk ned på reiret og

Figur 4. To av sivhaukungegene på reiret, Vansjø, 1. juli 2000. Foto: Dan Bendixen.

hannen dro avgårde på nytt. Allerede kl. 13.25 var hannen tilbake med ny fangst, men nå landet han sjøl på reiret hvor hunnen allerede befant seg. Hannen kom raskt opp igjen og fløy deretter ca. 100 meter bort hvor den satte seg i ei vierbusk i strandkanten for å hvile og pusse fjærene. I mellomtida hadde det begynt å regne og vinden hadde tiltatt betraktelig igjen denne så unormalt fuktige juni-måned. Kl. 13.33 dro hannen avgårde på nytt tokt til tross for at det var blitt ganske gufsete vær.

Den 30. juni var Dan Bendixen og Trond Skovdahl med. Kl. 19.25 kom hunnen tilsyne og landet på reiret. Rett etter lettet hun med et fugleben i klørne, og fløy ca. 75 meter bort fra reiret hvor hun landet i sivkanten hvor hun åt opp matrestene fra ungenes «gilde». Kl. 19.40 lettet hunnen plutselig. En uønsket gjest forstyrret tydeligvis privatlivets fred. En fiskeørn hadde nemlig hatt et mislykket fiskeforsøk ca. 150 meter fra sivhaukenes reir, og det ble tatt ille opp av matmor. Hun styrtet av sted og tok til å jage bort den intetanende fiskeørnen, og roen senket seg igjen da ørnen strøk over til nabobukta. Fem minutter senere kom ørnen tilbake etter en mer vellykket fisketur. Den hadde da med seg ei ca. 4-5 hg brasme i klørne, og fiskemåkene laget et svære spetakkel i det ørnen fløy forbi i retning av eget reir og egne sultne unger.

Det virker litt rart at sivhaukene påkalte såpass liten oppmerksomhet fra de andre fuglene i reirområdet. Det var både fiskemåker og grågjess med pullus i området, men de så bare ut til å reagere hver gang fiskeørnen fløy forbi, aldri når sivhaukene var i nærheten. To hegrer som hvilte i noen høye graner fikk også sitt pass påskrevet av innpåslitne fiskemåker, og ei hissig kråke slo raskt følge med mobben.

1. juli, og den store dagen er kommet. Jo Ranke, Dan Bendixen og jeg ankommer reirområdet kl. 10.55 med båt. Dette for ikke å lage unødvendig slitasje på takrørskogen fra landsiden, og dermed åpne for mulige predatorers innsyn. Det er lettskyet og temperaturen er behagelig. Ut fra våre krysspeilinger på forhånd

finner vi reiret i løpet av 2 minutter. På ca. 5-6 meters hold skimter vi 3 unger, to på reiret og en tredje sittende i sivet ved siden av. Ungene er nå ca. 25 døgn gamle, og har relativt godt utviklet fjærdrakt. Til tross for rask lokalisering av reiret, er den tette takrørskogen en effektiv barriere mot inntrengere som oss, og vi må slite oss framover de siste meterene før ungene er innenfor vår rekkevidde.

Etter 20 års feltarbeid i Vansjø hvor tusener av observasjonstimer er utført i fritida vår, er det en stor dag for oss å endelig kunne se håndfaste bevis på sivhaukhekkning gjennom nærstudier av tre flotte sivhaukunger! Alle tre ble ringmerket, og de var såpass store at de ikke hadde noen som helst problemer med å vandre rundt i sivskogen med sine karakteristiske lange «sekretærfuglaktige» ben.

Sjølve reiret var en snau meter i diameter og ca. en halv meter høyt. Det besto av forbausende lite takrør. Takrøret utgjorde fundamentet i bunnen, mens hoveddelen besto av lange, tørre grasstrå, bl.a. timotei. I reiret lå det også ett uklekt egg, helt hvitt og noe mindre og smalere enn et kattugleegg.

Kl. 11.22 er båtmotoren igang, og vi er på vei bort fra reirlokaliseringen. Hunnen har hele tida kretset over oss.

Utover i juli holder vi reiret under oppsikt, og fra midten av juli er ungene oppe i lufta og trener vingene. Hannen ser vi sjeldnere, og det ser ut til at hunnen etterhvert overtar hovedansvaret også for jaktingen. Vi ser aldri flere enn to unger i lufta samtidig, men pipelyder fra forskjellige hold kan tyde på at den tredje ungen satt godt skjult i den tette vegetasjonen. Mitt siste besøk på lokaliteten er 28. juli, og to av ungene ble sett flere hundre meter unna reirområdet. Den ene ungen fløy dessuten tiggende etter hunnen et lite stykke i det hun dro ut på jakt. Ungene var varsomme, og deres skyhet gjorde sitt til at det var umulig å komme nært innpå dem, sjøl i ly av skogen rundt reirområdet.

Figur 5. Den yngste sivhauken på reiret, Vansjø 1. juli 2000. Foto: Dan Bendixen.

Konklusjon

Sivhauken ser ut til å være en art som er på full fart til å etablere seg som en fåtallig, men trolig årviss hekkefugl i Østfold. Østfold har mange potensielt gode lokaliteter hvor arten kan opptre regelmessig, men det finnes også en del områder av mer marginal karakter som kan komme til å bli tatt i bruk mer uregelmessig. Uten å ta for hardt i, kan hekkebestanden i fylket anslås til 2-3 par t.o.m. 2000-sesongen. I framtida ligger forholdene godt til rette for at bestanden kan øke til minimum 5 - 10 par i fylket dersom noen av de «ti-på-topp» lokalitetene tas i bruk som årvisse hekkeplasser. En del av disse parene kan tenkes å oversomme i år de ikke hekker. Avslutningsvis vil jeg be alle fuglekikkere i fylket om å rapportere inn alle hekkefunn og observasjoner som indikerer hekking av arten til LRSK-Ø, slik at vi

Sivhauk - en rovfugl som ekspanderer i Østfold

kan følge artens videre utvikling i fylket basert på fakta, og ikke rykter!

Takk

Til slutt vil jeg få takke Geir Hardeng for tips om litteratur, Åge Sten Fredriksen og Per-Arne Johansen for hekkeopplysninger og observasjonsdata, samt Dan Bendixen, Jo Ranke og Trond Skovdahl for deres laginnsats i våre feltanstrengelser i Vansjø gjennom mange år.

Litteratur

- Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S., & Byrkjeland, S. (red.) 1994. *Norsk Fugleatlas - Hekkefuglenes utbredelse og bestandsstatus i Norge*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu, 551s.
- Eilertsen, R. 1982. LRSK-innkomet materiale 1980. *Natur i Østfold 1(1)*: 28-30.
- Fløseth, L. 1988. Sivhauk - en rovfugl i ekspansjon. *Natur i Østfold 7(1)*: 24-25.
- Frostad, B. 1998. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m.1997- Nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomité. *Natur i Østfold 17(1-2)*: 47-53.
- Frostad, B. & Viker, M.G. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 1997-Nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomité. *Natur i Østfold 18(1)*: 35-57.
- Frølandshagen, R. 1996. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold 15(1)*: 5-21.
- Frølandshagen, R. 1997. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold 16(1-2)*: 48-57.
- Cumming, L. & Hardeng, G. (red.). 1995. J. A. Thomes ornitologiske notater fra Østfold 1875 - 1910. *Fylkesmannen i Østfold, miljøvernadv. rapp. 1-1995*: 1-311.
- Gensbøl, B. 1986. *Rovfuglene i Europa, N. Afrika og Midtøsten*. NKS-forlaget.
- Grell, M.B. 1998. *Fuglenes Danmark*. Gads Forlag & Dansk Ornitologisk Forening. 825s.

- Haftorn, S. 1971. Norges Fugler. Universitetsforlaget.
- Johansen, P.A. & Viker, M. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 1998 - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 18(2): 139-156.
- Jonsson, L. 1994. *Fugler - Europa, Nord-Afrika, Midtøsten*. Cappelen.
- Ludvigsen, S. & Viker, M.G. 1986. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 5(2): 56-70.
- Olsen, K. 1994. Sivhauk *Circus aeruginosus*, s. 112 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.). *Norsk fugleatlas - Hekkefuglenes utbredelse og bestandsstatus i Norge*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu, 551s.
- Rosnes, A. 1976. Nytt fra Kurefjorden. *Østfold-Ornitologen* 3(3-4): 104.
- Schaanning, H.T.L. 1916. *Norges Fuglefauna*. J.W. Cappelens Forlag, Kristiania.
- Svensson, S., Svensson, M., & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Vår Fågelvärld supplement 31. 550s.
- Viker, M.G. 1983. LRSK-saker behandlet fra 1/8-82 til 1/3-83 - og andre interessante observasjoner innsendt i samme tidsrom. *Natur i Østfold* 2(2): 78-83.
- Viker, M.G. 1984. LRSK-saker behandlet fra 1/3-83 til 1/12-83 - og andre interessante observasjoner innsendt i samme tidsrom. *Natur i Østfold* 3(1): 35-44.
- Viker, M.G. 1987. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 6(2): 60-68.
- Viker, M.G. 1988. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 7(2): 90-97.
- Viker, M.G. 1989. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 8(2): 84-95.
- Viker, M.G. 1991a. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 10(1): 9-22.
- Viker, M.G. 1991b. Akerøya 1990. *Natur i Østfold* 10(2): 65-79.
- Viker, M.G. 1992a. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 11(1): 15-27.
- Viker, M.G. 1992b. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 11(2): 65-77.
- Viker, M.G. 1994. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 13(1-2): 8-31.
- Viker, M.G. 1995. Ornitologiske observasjoner i Østfold - nytt fra Den lokale rapport- og sjeldenhetskomitéen. *Natur i Østfold* 14(1): 21-47.